

El creixement urbà en el parc natural de la zona volcànica de la Garrotxa*

Margarida Castañer i Vivas**

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Cet article est un résumé d'une Mémoire de Maîtrise présentée à l'Université Autonome de Barcelone. Il s'agit principalement d'un travail d'aménagement du territoire sur une problématique concrète et sa finalité est de proposer des lignes d'action spécifiques.

Le but de cet article est d'analyser les alternatives entre croissance urbaine et protection de l'environnement dans le Parc Naturel de la région volcanique de La Garrotxa et de vérifier laquelle des trois possibles est la plus appropriée.

* * *

This article is the result of a Post-graduate dissertation presented at the Universitat Autònoma de Barcelona, and is basically a planning study. It focuses on a specific problem and its objective is to offer concrete, applicable proposals.

The topic in question is the analysis of the dilemma of reconciling urban growth with environmental conservation in the Natural Park of the Garrotxa Volcanic Zone, and the consideration of three possible alternatives to solve the problem.

* * *

Este artículo, resultado de una memoria de investigación presentada en la Universidad Autónoma de Barcelona, es básicamente un trabajo de planificación. Se basa en una problemática concreta y tiene como finalidad plantear propuestas específicas de actuación.

* En l'article es plantegen les hipòtesis de treball i les conclusions de la memòria de recerca que sota el mateix títol va presentar l'autora a la Universitat Autònoma de Barcelona el setembre de 1991.

** Professora de Geografia, Universitat de Girona, Plaça Sant Domènec s/n, 17071 Girona.

El objetivo es el análisis del dilema entre crecimiento urbano y protección del medio en el Parque Natural de la Zona Volcánica de la Garrotxa y la comprobación de tres alternativas posibles para solucionar el problema.

* * *

L'article, fruit d'una memòria de recerca presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona, és bàsicament un treball de planificació. Es fonamenta en una problemàtica territorial concreta i té com a finalitat plantejar propostes d'actuació específiques.

L'objectiu és l'anàlisi del dilema entre creixement urbà i protecció del medi al Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa i la comprovació de tres alternatives possibles per solventar el problema.

PROBLEMÀTICA D'ESTUDI I PLANTEJAMENT DE LES HIPÒTESIS

El Decret 71/1986 de 13 de febrer, de la Generalitat de Catalunya, aprovà la concreció topogràfica dels límits del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa i de les seves àrees de reserva natural. Aquest perímetre inclou una superfície de 119,08 km². Al seu interior se situen espais classificats urbanísticament com a sòl urbà i com a sòl urbanitzable que el mateix Decret exclou de la delimitació. Així, hi ha uns límits interiors del Parc que són definits pel planejament urbanístic de cada municipi.

El conjunt de nuclis urbans en l'àmbit del Parc sumen un total de 35.000 habitants, entre els quals destaca Olot, capital comarcal amb uns 26.000 habitants, centre de serveis i nucli industrial important. De fet, la major part dels nuclis urbans i industrials de la comarca de la Garrotxa se situen a la Baixa Garrotxa, més concretament, al llarg del riu Fluvià —l'eix del Fluvià—, que travessa el parc pel sector nord.

La dinàmica urbana i industrial que actualment té lloc en aquest eix tendeix a accelerar el creixement del teixit urbà. En les revisions i modificacions puntuals dels planejaments urbanístics es pretén classificar nou sòl urbanitzable que modifica els «límits interiors» del Parc, de tal manera que aquest experimenta un procés de reducció real de la seva superfície, que, a la llarga, pot comprometre seriosament la seva supervivència. A més, l'existència d'aquests nuclis urbans industrials en expansió a l'interior del Parc provoca altres fenòmens problemàtics per la bona gestió del Parc Natural: confluència d'infraestructures en els límits interiors, consum de sòl per a vials de circumval·lació a les poblacions, fusió de nuclis que formen un continu urbà, tendència a la segona residència en la perifèria dels nuclis, fenòmens periurbans, pressió recreativa incontrolada, abocadors de residus, etc.

Aquest conjunt de factors comporten una degradació física i paisatgística en tots els espais frontera entre el parc i l'àrea urbana, així com altres conseqüències encara més greus, com l'aïllament d'algunes àrees de reserva natural situades al costat dels nuclis urbans, la pèrdua irreversible de les millors terres de cultiu de tota la comarca o la sobreexplotació de recursos hídrics subterranis, amb la desaparició consegüent d'alguns sistemes naturals associats.

En conseqüència, l'objectiu de l'article és l'anàlisi del dilema entre creixement urbà i protecció del medi en el Parc Natural de la Zona Volcànica i la comprovació de tres alternatives possibles per solucionar el problema. Són les següents:

1. Ampliació del límits exteriors del Parc cap a altres sectors limítrofs.
2. Elaboració d'estratègies interiors en el Parc que minimitzin el seu impacte.
3. Consideració de l'àmbit comarcal (subcomarcal) com espai adequat per a la planificació del creixement i la instal·lació de noves activitats.

ÀREA D'ESTUDI. SUPERFÍCIE I LÍMITS ADMINISTRATIUS

El perímetre del Parc Natural comprèn una superfície de 119,08 km². D'aquests cal excloure la superfície de les àrees urbanes i urbanitzables. Tot l'àmbit del Parc es troba a la comarca de la Garrotxa i en formen part territoris d'onze municipis. D'aquests, per la superfície que aporten a l'àmbit del Parc, destaquen Santa Pau, Olot i Sant Joan les Fonts, que representen, en conjunt, el 78,05% de l'extensió total. En el sentit contrari, Mieres, la Vall de Bianya, Castellfollit de la Roca i Montagut de Fluvià no arriben a sumar el 4% de la superfície del Parc (vegeu els quadres 1 i 2).

D'altra banda, únicament en dos casos (Castellfollit de la Roca i Olot) tot el terme municipal es troba inclòs dins el perímetre de la Zona Volcànica, per bé que a les Preses, Santa Pau i Sant Joan les Fonts l'espai que forma part de l'àmbit de la Zona Volcànica supera el 75% de la superfície municipal. En dos municipis més (Sant Feliu de Pallerols i Sant Aniol de Finestres) aquesta xifra se situa una mica per damunt del 12%, mentre que en la resta és inferior al 10% i, en alguns casos, el grau de vinculació pot estimar-se més aviat marginal.

MARC LEGAL: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Després d'un llarg període de reivindicació, el 3 de març de 1982 el Parlament de Catalunya aprovà, per unanimitat, la Llei 2/1982 de Protecció de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

QUADRE 1

Superfície i percentatge dels distints territoris municipals inclosos dins del perímetre del Parc Natural

	Superfície municipal (km ²)	Superfície inclosa en el P.N.	%
Castellfollit de la Roca	0,68	0,68	100
Mieres	26,07	1,844	7,07
Montagut de Fluvià	93,41	0,208	0,01
Olot	29,13	29,13	100
Les Planes d'Hostoles	36,97	3,684	9,96
Les Preses	9,53	7,928	83,2
Sant Aniol de Finestres	47,51	5,82	12,25
Sant Feliu de Pallerols	34,92	4,248	12,16
Sant Joan les Fonts	31,93	24,214	75,83
Santa Pau	48,80	39,604	81,15
La Vall de Bianya	94,02	1,724	1,83

Font: Pla Especial de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

La Llei declarava la zona com a Paratge Natural d'Interès Nacional que, segons la llei estatal d'Espais Naturals Protegits de 1975, eren aquells espais, simples llocs o elements naturals particularitzats, tots d'àmbit reduït, amb valors singulars i amb la finalitat d'atendre la conservació de la seva flora, fauna, constitució geomorfològica, bellesa especial o altres components. Les visites d'aquests llocs i l'aprofitament de les seves produccions només es podien portar a terme de manera compatible amb la conservació dels valors que motivaren la seva creació.

La Llei 12/1985 de 13 de juny d'Espais Naturals de Catalunya, aprovada pel Parlament català, modificà, en la seva disposició final, la primera denominació de la Zona Volcànica de la Garrotxa: El Paratge Natural d'Interès Nacional va prendre la denominació de Parc Natural i les Reserves Integrals d'Interès Científic esdevenen Reserves Naturals.

Amb el canvi se solucionà el petit problema que podia comportar l'assignació d'una figura establerta per a àmbits mitjans o reduïts a un espai gran com és el de la zona volcànica de la Garrotxa.

Seguint lleis anteriors de l'Estat espanyol i de l'estranger, la figura de parc natural a la Llei de 12/1985 d'Espais Naturals de Catalunya queda definida de la manera següent: «Són parcs naturals els espais naturals que presenten valors naturals qualificats, la protecció dels quals es fa amb l'objectiu d'aconseguir-ne la conservació d'una manera compatible amb l'aprofitament ordenat de llurs recursos i l'activitat de llurs habitants». La figura és l'adequada per aplicar en un espai humanitzat com és la zona volcànica de la Garrotxa.

QUADRE 2

Ocupació del sòl en el perímetre del Parc Natural (dades per municipis)											
	Castellfollit de la Roca	Olot	Sant Joan Les Fonts	Santa Pau	Mieres	Montagut	Les Planes d'Hostoles	Les Preses	Sant Aniol de Finestres	Sant Feliu de Pallerols	La Vall de Bianya
Conreus	0,284 km ²	4,346 km ²	1,278 km ²	12,768 km ²	0,064 km ²	0,064 km ²	0,388 km ²	3,508 km ²	—	0,078 km ²	0,152 km ²
Prats i pastures	—	0,325 km ²	6,584 km ²	0,304 km ²	0,044 km ²	—	0,520 km ²	0,028 km ²	0,540 km ²	0,084 km ²	0,232 km ²
Boscors	0,130 km ²	8,110 km ²	13,193 km ²	24,268 km ²	1,606 km ²	0,060 km ²	2,408 km ²	4,332 km ²	5,032 km ²	3,748 km ²	0,940 km ²
Vegetació de ribera	0,053 km ²	1,115 km ²	1,466 km ²	1,302 km ²	0,130 km ²	0,084 km ²	0,112 km ²	0,020 km ²	0,248 km ²	0,318 km ²	0,272 km ²
Brolles i landes	—	0,640 km ²	0,752 km ²	0,736 km ²	—	—	0,256 km ²	0,040 km ²	—	0,020 km ²	—
Àrees urbanes	0,213 km ²	4,600 km ²	0,940 km ²	0,220 km ²	—	—	—	—	—	—	0,120 km ²
Superfície total	0,680 km ²	29,130 km ²	24,214 km ²	39,604 km ²	1,844 km ²	0,208 km ²	3,684 km ²	7,928 km ²	5,820 km ²	4,248 km ²	1,724 km ²
Total àrees urbanes: 6,093 km ² = 5,13% del perímetre del Parc											

Font: Pla Especial de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

Pel Decret 71/1986, de 3 de febrer s'aprovà la concreció topogràfica dels límits del Parc Natural i de les Reserves Naturals de la Zona Volcànica de la Garrotxa. De la delimitació s'exclouen els espais classificats com a sòl urbà o urbanitzable pel planejament urbanístic dels municipis que s'hi troben inclosos. Per tant, el Parc té uns límits exteriors delimitats per un decret i uns límits interiors definits pel planejament urbanístic.

Per al desenvolupament del règim de protecció, la Llei 2/1982 té prevista la redacció d'un Pla Especial. L'objectiu del Pla se centra a aconseguir un ús racionalitzat i equilibrat d'un territori dedicat pràcticament en la seva totalitat a activitats productives. Això implica l'adequació d'aquests usos al manteniment de la qualitat d'un espai protegit. Tema d'una complexitat extraordinària quan estem davant d'uns sectors productius dinàmics.

Dins l'àmbit del Parc, el sòl, segons la llei, està qualificat urbanísticament com a no-urbanitzable. Conseqüentment, el Pla Especial pot regular dins d'àmbit del Parc, amb tota la precisió que sigui necessària, els usos i l'edificació al sòl no-urbanitzable, essent congruent sempre amb totes les normes bàsiques de protecció que preveu la Llei 2/1982.

El Pla Especial respecte al planejament urbanístic municipal gaudeix d'un rang superior dins l'àmbit estricte protegit (sòl no-urbà ni urbanitzable), ja que es tracta d'una figura expressament prevista en la Llei. La seva aprovació correspon al Consell Executiu de la Generalitat, òrgan jeràrquicament superior als competents per a l'aprovació dels plans municipals. Això no obstant, el Pla Especial actual no comporta la necessitat de modificar o adaptar cap dels plans urbanístics avui vigents a la Zona Volcànica, sinó que desenvolupa i complementa llurs determinacions aportant-hi normes addicionals de protecció, amb la finalitat d'omplir buits i unificar els nivells de protecció d'àrees amb característiques homogènies.

La qüestió quedaria bastant clara si el sòl urbà i urbanitzable declarat en els plans municipals fos inamovible. Com que la llei no va contemplar al voltant dels límits interiors cap àrea de preparc, qualsevol modificació en el planejament urbà té com a conseqüència una modificació dels límits del Parc. De fet, aquest conflicte tan evident no es va preveure en el moment de la declaració d'Espai Protegit, ja que els mòbils eren molt clars —acabar amb l'extracció de gredes— i no van permetre una anàlisi més minuciosa de tota la realitat. A més, segons sembla, les primeres proposicions de llei eren bastant maximalistes quant a delimitació d'espai a protegir, pensant que es retallaria al moment de fer la llei. Els fets no van anar així i l'espai que es va decidir protegir per Llei va ser molt extens.

Per tant, en aquest moment i com a conseqüència del que hem dit anteriorment, hi ha un problema legal que cal solucionar. ¿Qui ha d'aprovar o desestimar les modificacions dels plans generals que pretenen classificar més sòl urbà o urbanitzable i, per tant, modifiquen el perímetre interior del Parc? Semblaria que si els límits del Parc

estan aprovats per decret, els canvis també s'haurien de fer per decret, de moment, però, quan s'ha canviat algun aspecte puntual només s'ha modificat el Pla General després de ser consultada la Junta de la Zona Volcànica que ha emès un informe preceptiu. En realitat, hi ha un buit legal en la llei en no preveure aquest fet o, simplement, no se li dóna una interpretació correcta.

Amb aquesta situació s'arriba a una confrontació entre els plans d'urbanisme, que tenen potestat sobre un tipus de sòl, i el Pla Especial que en té sobre un altre. És una confrontació que esdevé política i a la qual donaran suport grups de pressió.

Arribats a aquest punt hi ha dues alternatives a valorar:

- Cal una definició des del Consell Executiu de la Generalitat mitjançant la qual s'aclareixi que és ell qui ha d'aprovar les modificacions de l'àmbit protegit per a la qualificació de sòl urbà o urbanitzable. Si no és així, cal una modificació de la llei 2/1982 en la qual quedi clar a quin pla d'urbanisme es refereix en fer la limitació.
- Una planificació que tracti de manera conjunta l'espai urbà i l'espai no-urbanitzable, integrant-lo tot en el mateix àmbit, com s'ha fet en altres parcs amb problemàtiques semblants (com al Parc Natural de la Vall de Ticino, a la Llombardia, Itàlia), seria el model més adequat per aplicar a l'àrea de la Zona Volcànica.

MARC SÒCIO-ECONÒMIC: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

L'àrea urbana centrada a Olot i els seus voltants i situada en el cor del Parc Natural de la Zona Volcànica, és la més dinàmica de la comarca i reuneix les potencialitats idònies per continuar-ho sent en un futur.

Respecte a la població, en tota la comarca de la Garrotxa es constata un creixement lent al llarg del segle que, a nivell municipal, es tradueix en una disminució demogràfica de la majoria de municipis i un creixement de pocs. Aquest creixement, que s'ha alenit en les últimes dècades, es concentra en alguns municipis de la Zona Volcànica i bàsicament a Olot.

L'estructura per edats de la població de la Zona Volcànica, tot i ésser la més dinàmica de la comarca, es caracteritza per tenir una població marcadament adulta, amb uns contingents sobrecarregats als estrats adults-grans.

El factor que més ha condicionat l'evolució demogràfica de la zona ha estat el moviment migratori interior de la comarca. L'àrea s'ha convertit en un centre de recepció d'habitants, principalment de l'Alta Garrotxa. De fet, també s'ha constatat un moviment migratori interior a la Zona Volcànica en direcció a Olot. Aquest moviment actualment s'ha alenit considerablement, l'únic punt que encara rep població, però a la baixa, és el nucli urbà d'Olot.

Al costat d'aquest moviment migratori hi ha un creixement natural baix o negatiu en molts dels municipis de la Zona Volcànica; en aquest sentit, Olot manté un creixement baix.

Com a conseqüència d'aquesta estructura per edats, de la disminució del moviment migratori i de la disminució del creixement natural, es constata a la zona un estancament de la població.

La localització del poblament a les darreres dècades s'ha modificat substancialment, s'ha precipitat el pas d'un hàbitat dispers a un hàbitat concentrat. Pel contrari, s'ha produït el creixement indiscriminat dels nuclis i la manca de reajustament dels límits municipals, que han comportat l'aparició de disfuncionalitats municipals.

En definitiva, el creixement de la població a Olot i en els municipis del voltant ha comportat una concentració en una àrea determinada del territori que actualment, i a causa dels seus condicionants físics (relleu, riu, carreteres, etc.), té una vocació d'àrea urbana contínua que s'estendria des de Castellfollit de la Roca, a través de Sant Joan les Fonts (amb la Canya) i Olot, fins a les Preses.

El sector industrial, dominant a la comarca, està implantat bàsicament als municipis de l'eix del Fluvià i sobretot a Olot, les Preses i Sant Joan les Fonts.

Els subsectors dominants són el tèxtil, l'alimentació i el metall, tots basats en una mà d'obra barata i amb una tecnificació reduïda.

Fins ara, l'excel·lent diversificació industrial i la capacitat d'iniciativa de l'empresariat autòcton han estat els elements que han permès que el sector tingués unes perspectives i superés amb més facilitat que en d'altres zones les èpoques de crisi. Tanmateix, la situació actual a la comarca es presenta conflictiva. El sector tèxtil, a causa de la competència dels països del Tercer Món té un futur difícil, com a la resta de Catalunya. D'altra banda, el sector alimentari tampoc té un futur assegurat per les implicacions del mercat únic europeu. En certa manera, cal plantejar-se la necessitat d'incorporar sectors industrials nous als tradicionals de la comarca i això només serà possible amb la incorporació de capital exterior.

Per tant, el sector industrial a la comarca passa per un moment delicat i, com a conseqüència, cal plantejar-se aquells elements que puguin comportar perspectives noves, especialment una bona oferta de sòl industrial i una millora substancial de les comunicacions, superant així les limitacions tradicionals de la manca de capital forani i de l'aïllament.

El sector agrícola i el sector turístic tenen poca importància quant a mà d'obra i poc pes en la producció global de l'àrea. L'agricultura és residual i en pocs casos és l'activitat principal de la unitat familiar. El turisme en moltes ocasions es planteja com una alternativa, i de moment no disposa d'una infraestructura adequada ni tampoc d'una demanda regular. Per altra part, cal plantejar-se molt seriosament quin tipus de turisme es vol en una àrea protegida; avui, i sense una promoció excessiva, hi ha àrees de la zona volcànica que perillen per l'excés de freqüentació.

Entre Olot i els municipis veïns s'estructura una àrea de mercat de treball; per tant, l'àrea de residència i treball, la ciutat «real» dels 35.000 habitants, s'estén més enllà dels límits administratius.

La concentració de població, la seva localització i la definició d'una àrea de mercat de treball són els factors que obliguen a plantejar de manera conjunta la situació econòmica de l'àrea i les seves alternatives.

MARC URBÀ: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

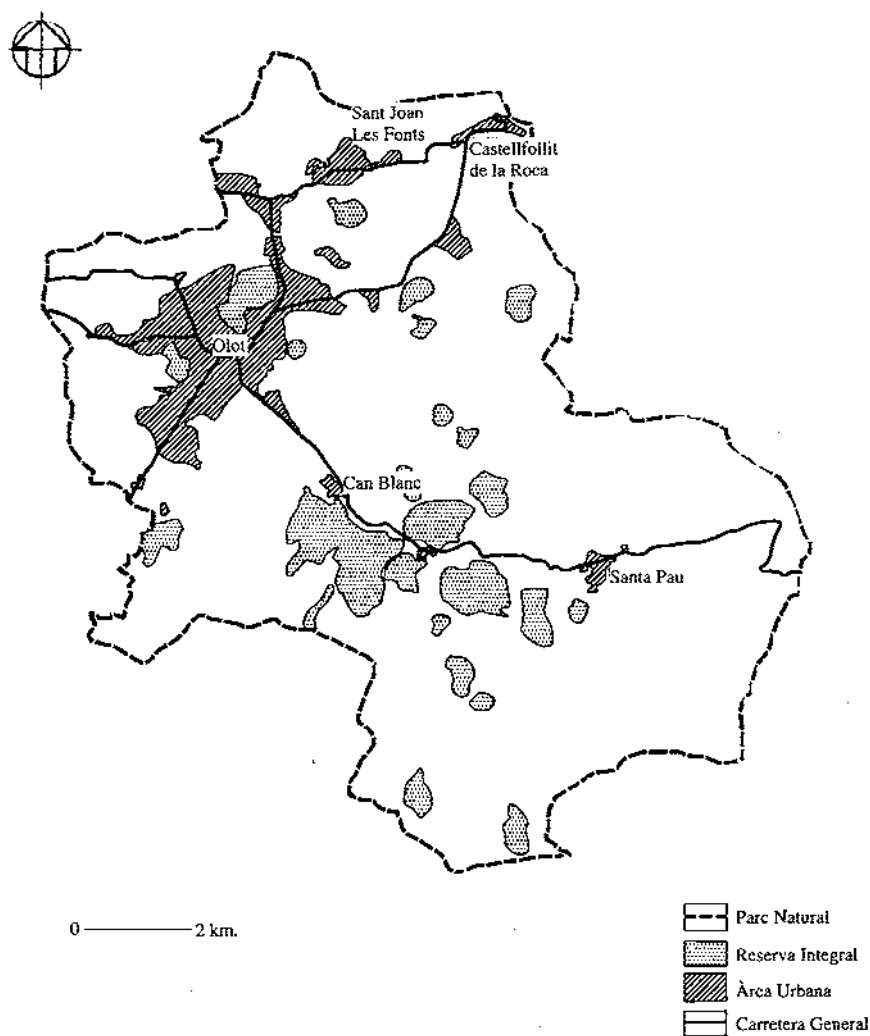
La Zona Volcànica inclou els municipis de la comarca amb una dinàmica urbana més elevada. Aquesta respon a l'evolució dels processos d'industrialització a la comarca, amb factors primordials de localització inicial com van ser el riu Fluvià i la xarxa viària. Per altra part, la consolidació d'Olot com a capital comarcal defineix un model unipolar, amb fortes dependències dels municipis veïns cap a la capital.

L'estructura urbana dels municipis de l'àrea, especialment en el cas d'Olot i de Sant Joan, respon a aquest procés ja esmentat. Pel que fa a Olot, s'hi incorpora un nou element, el successiu desplaçament de les localitzacions industrials al llarg de la seva història fins arribar a traspassar els límits administratius, la qual cosa afecta els municipis del voltant.

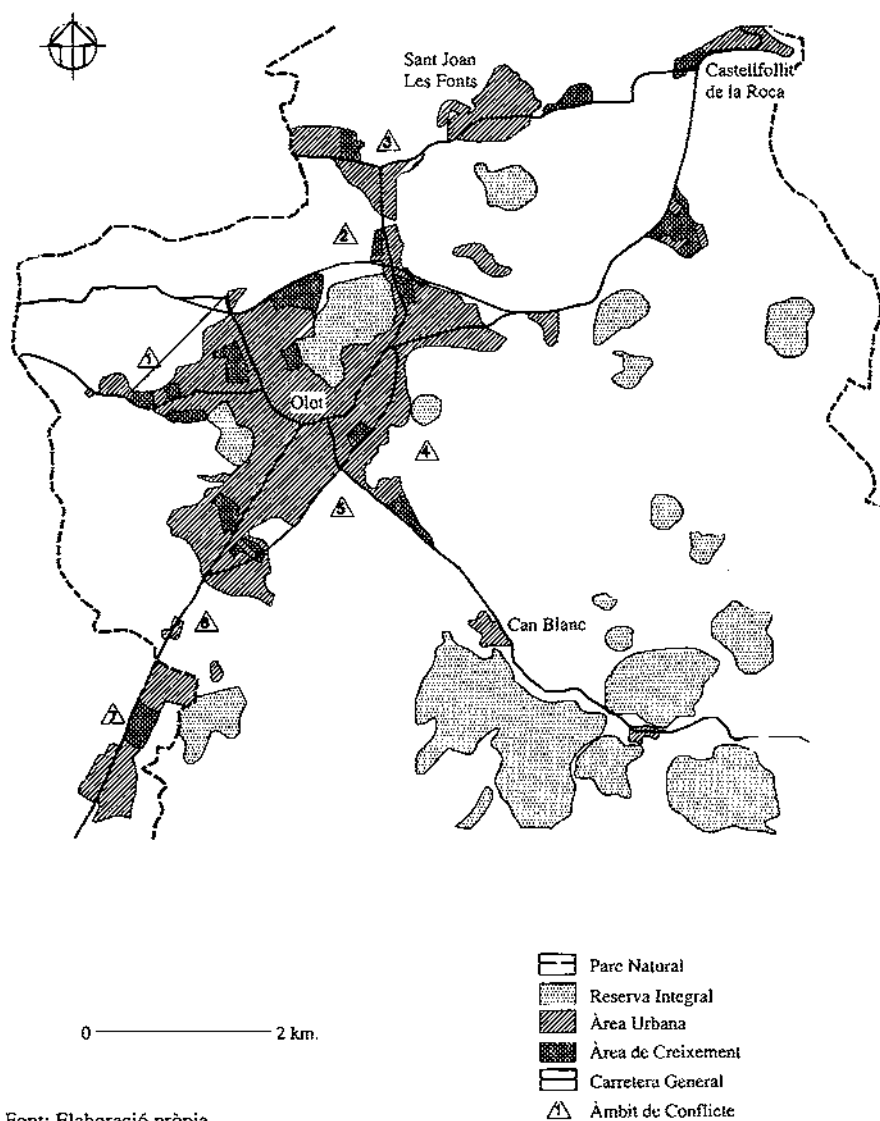
A partir del anys seixanta, els primers plans d'urbanisme (Sant Joan les Fonts, Olot i Castellfollit) responen a un concepte expansionista en el territori, sense gaires limitacions ni mecanismes de racionalització. Els plans posteriors de la dècada dels setanta van seguir la mateixa tendència expansionista, fins i tot incrementant-la (revisions de Sant Joan les Fonts i Castellfollit). No va ser fins als anys vuitanta, ja en l'etapa democràtica, quan els nous plans van incorporar elements d'estructura orgànica, de qualitat urbana, de previsions de creixement i de respecte al medi (revisions d'Olot i de Sant Joan les Fonts).

En qualsevol cas, fins i tot en la darrera generació de plans, i una vegada ja aprovada la Llei de Protecció de la Zona Volcànica, es constata la manca d'un model de planificació territorial del conjunt d'aquesta àrea que, quant a funcionalitats, és homogènia. Això es posa de manifest en aspectes ben concrets, com ha estat recentment el tema de l'ampliació dels sòls industrials de Les Preses i Olot. És previsible, però, que podrà sorgir en qualsevol moment en tractar temes d'infraestructures viàries, d'equipaments generals, de noves àrees residencials, etc.

En realitat, la mateixa existència de l'àrea d'Olot (Olot, Sant Joan-la Canya-Castellfollit, les Preses-Vall d'en Bas) amb una dinàmica urbana pròpia a l'interior del Parc Natural és un element clau per entendre la dialèctica fortament contradictòria entre un espai protegit que es veu «agredit» des del seu interior i una àrea urbana que

MAPA 1
Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

Font: Elaboració pròpia

MAPA 2

Zones de conflicte. Sector central Zona Volcànica:

1. Vall de Riudaura; 2. La Canya-Cuní; 3. La Canya-Sant Joan Les Fonts; 4. Batet; 5. Les Fonts-Pla Llacs; 6. Bosc de Tosca; 7. Vall de Bas.

es veu limitada per un perímetre extern. Com es pot resoldre aquesta contradicció, o com cal arribar a un equilibri entre aquestes dues forces contraposades és l'element clau per al futur de la mateixa zona.

Tanmateix, és necessari conèixer la realitat de les disponibilitats del sòl qualificat, tant residencial com industrial, en els municipis de l'àrea per tal de veure que el conflicte plantejat no hauria de ser-ho a curt ni, fins i tot, a mitjà termini. En efecte, hi ha encara una reserva important de sòl que permetria una evolució del creixement molt superior a la que les previsions demogràfiques i econòmiques ens fan preveure per als propers anys. En qualsevol cas, serien imprescindibles els mecanismes de racionalització en la programació dels sectors i d'optimització de l'ús del sòl que, més que en altres llocs, cal considerar-lo en aquesta àrea com un bé escàs.

De tota manera, de cara a un plantejament de futur (potser no immediat però sí previsible), caldria veure quins podrien ser els límits «naturals» o «lògics» d'aquest forat negre a l'interior del Parc Natural conformat per l'àrea urbana dels municipis.

Per això caldria considerar, en primer lloc, les potencialitats reals del territori, tant pel que fa als terrenys més aptes per a una ocupació possible (ponderant no només els condicionaments topogràfics, sinó també d'altres tipus: la mateixa capacitat hídrica, els geodinàmics, d'inundabilitat, etc.) com, en un altre sentit, les àrees especialment protegides (reserves naturals, espais més fràgils o vulnerables, etc.).

En segon lloc, caldria analitzar i treure conclusions de la direccionalitat i tendències dels creixements existents i ponderar el paper decisiu de les vies de comunicació en aquest direccionament, no només les existents, sinó també les previsible.

A partir d'aquestes anàlisis es constataria l'existència d'uns «àmbits corona» a l'entorn dels nuclis actuals, on es concentrarien les màximes tensions. A manera d'exemple d'aquests espais podríem esmentar: les planes entre Sant Joan i la Canya, l'entorn de la carretera de la Canya-Cuní, l'entorn de la carretera i la vall del Riudaura a Olot i la plana d'en Bas.

Definir quines polítiques haurien d'aplicar-se en aquests espais seria l'element clau per resoldre, d'una manera o una altra, el conflicte que plantejàvem al principi. De les diverses opcions possibles, se n'apunten tres que poden ajudar per a una reflexió posterior:

- a) La consideració d'aquests espais, o d'una part dels mateixos, com àrees de reserva per al creixement urbà.
- b) La seva consideració com àmbits de protecció limitada del parc (preparc) on serien admeses unes activitats i uns usos determinats.
- c) La consideració com àrees de protecció estricta, precisament per la seva situació de frontera amb l'àrea urbana.

En qualsevol cas, les alternatives haurien de plantejar-se cas per cas i, probablement, la solució no seria la mateixa per totes les àrees.

Queda clar, així, que serà en aquests «àmbits corona» on es concentrarà la màxima pressió i, d'alguna manera, on es jugarà el futur del Parc Natural. En aquest mateix sentit, cal considerar que la dificultat de conjuntar interessos contraposats (protecció-creixement) serà totalment impossible si no s'eviten altres pressions, aquestes de tipus especulatiu. Per tant, cal plantejar-se la necessitat que aquests espais (tant si es destinen a la protecció estricta o al creixement urbà) siguin de titularitat pública, de l'administració municipal, comarcal o d'altres organismes, com a única via per assegurar una planificació racional del seu ús.

És imprescindible tractar el paper del municipi de la Vall d'en Bas des d'una visió més àmplia, no cenyida als límits estrictes del parc. El municipi, per la seva situació, al costat del Parc i amb unes condicions físiques favorables (topografia) del seu territori, es podria transformar fàcilment en una alternativa a qualsevol proposta que suposés una limitació dins l'àrea d'Olot, fent perdre el sentit de la mateixa. En efecte, no seria acceptable que els límits legals del Parc Natural de la Zona Volcànica fossin l'excusa per a una planificació territorial inadequada de la capçalera del Fluvià. Per tant, qualsevol actuació en aquest sentit hauria de contemplar, al costat dels municipis d'Olot, les Preses, Sant Joan les Fonts, Castellfollit i Santa Pau, el municipi de la Vall d'en Bas.

JUSTIFICACIÓ I VALORACIÓ DE LES HIPÒTESIS

1. L'ampliació dels límits exteriors del Parc cap a altres sectors limítrofs

Justificació

La base d'aquesta alternativa està en la defensa de no perdre cap hectàrea d'espai protegit. Per tant, si l'àrea urbana consumeix espais des de l'interior del Parc cal recuperar-lo des de l'exterior. Aquesta solució al problema, bastant discutible, s'ha començat a considerar des de la Junta de Protecció de la Zona Volcànica. De moment sense cap acord pres al respecte.

A l'hora de valorar les alternatives que poden plantejar-se, l'opció més idònia és acceptar el marc del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), tota vegada que aquest defineix dins la comarca de la Garrotxa quatre espais: Alta Garrotxa, Vidranès, Collsacabra, sector de Santa Maria de Finestres i Muntanyes de Rocacorba, i Puig de Bany de Boc.

Sector de Santa Maria de Finestres: El PEIN inclou una àrea contigua a l'àmbit del Parc que es troba molt ben definida des del punt de vista morfològic i paisatgístic pel conjunt de cingleres del vessant sud de la Serra de Finestres, dins el terme municipal de Sant Aniol de Finestres. Correspon a les Serres de les Medes, dels Socals i dels Seglars. La seva superfície aproximada és de 805 hectàrees.

Collsacabra: De les 10.000 hectàrees aproximades que té aquest espai en el PEIN, només 2.277 es troben dins la comarca de la Garrotxa, distribuïdes entre els municipis de la Vall d'en Bas, Sant Feliu de Pallerols i les Planes d'Hostoles. Correspon a la Serra dels Llancers, Falgars, La Salut de Sant Feliu i el Far.

Vidranès: De les 15.000 hectàrees aproximades que té l'espai en el PEIN, unes 4.000 es troben dins l'àmbit de la Garrotxa repartides entre els municipis de la Vall d'en Bas i Riudaura. Correspon a la Capçalera de la Vall de Riudaura, Serra de Magdalena de Cambrils i Massís de Puigsacalm.

El 1989 l'Ajuntament de la Vall d'en Bas va sol·licitar formalment que el seu terme fos considerat zona d'influència del Parc a fi i efecte de beneficiar-se de la col·laboració d'aquest en matèria de planificació i gestió forestals.

Alta Garrotxa: El PEIN defineix quatre espais dins l'Alta Garrotxa, els quals totalitzen 14.689 hectàrees. La meitat aproximada d'aquesta superfície es troba dins l'actual àmbit administratiu de la Garrotxa. Valls de Salarça i del Bac, capçaleres dels rius Llierca i Muga, Massís del Mont, El Toix.

Muntanyes de Rocacorba i Puig de Banya de Boc: Els espais tenen una superfície en el PEIN d'un 2.019 hectàrees distribuïdes entre els municipis de Sant Martí de Llémana, Canet d'Adri, Sant Miquel de Campmajor i Mieres. Es tracta de la prolongació cap a llevant de la Serra de Finestres.

Valoració

Tot i que l'ampliació dels límits exteriors del Parc és una alternativa possible, no soluciona, o més ben dit, no afronta, el problema plantejat.

D'entrada, la idea de no perdre cap hectàrea de terreny tot jugant a canviar els límits interiors del Parc amb els exteriors és d'una simplicitat extraordinària i, plantejada sense cap més argumentació de fons, perd tota la seva validesa.

Quan, per decret, es van aprovar els límits del Parc, ja quedava inclòs en l'àrea tot l'espai volcànic més representatiu; per tant, ampliar els límits exteriors pot suposar incloure en l'àrea espais de característiques ben diferents i moure els límits interiors pot suposar la pèrdua d'àrees d'interès especial i reserves naturals.

Ara bé, aquesta hipòtesi té un altre rerafons que cal analitzar: En una sessió celebrada el 21 de juny de 1990, la Junta de Protecció de la Zona Volcànica va acordar encarregar a la direcció del Parc un informe sobre les possibilitats de variació dels límits del Parc Natural de cara a una possible ampliació del seu àmbit. Aquest acord anava lligat amb el PEIN, en procés d'elaboració en aquell moment.

La lectura que podem fer de l'encàrrec d'aquest informe és doble: En primer lloc, la possible ampliació de la Zona Volcànica fa de cortina de fum davant l'opinió pú-

blica, ja que permet dir que, tot i que a l'interior del Parc l'àrea urbana s'hi expandeix a càrrec de l'àrea protegida, el Parc augmenta d'extensió.

En segon lloc, l'ampliació dels límits del Parc en direcció a un altre espai a protegir permet unificar la gestió en un sol òrgan i n'assegura una viabilitat mínima.

Segui per una causa o una altra, o per les dues alhora, la Junta sembla disposada a prendre un acord al respecte, tot i que encara no ho ha fet definitivament.

D'acord amb el mateix PEIN es pretén que el sector a protegir de Santa Maria de Finestres quedi adjunt al Parc Natural de la Zona Volcànica.

L'altra proposta és que s'unifiqui en un sol espai protegit l'Alta Garrotxa (32.127 hectàrees) i la Zona Volcànica (11.908 hectàrees). Encara que no hi ha prou elements damunt la taula per valorar què suposaria la gestió d'un espai com aquest, hi ha dubtes del seu bon funcionament, ja que són realitats físiques, ambientals i socio-econòmiques totalment diferents que necessiten un tractament també diferent. La complexitat de la gestió d'una àrea i una altra podria no permetre'n un desenvolupament equitatiu. En definitiva, aquesta és una alternativa a valorar prescindint de la problemàtica plantejada, ja que no hi té res a veure i que no significa una solució real.

2. Elaboració d'estratègies interiors en el Parc que minimitzin el seu impacte

Justificació

El plantejament d'aquesta hipòtesi requereix reflexionar sobre tres aspectes:

- a) S'ha de valorar si en l'àrea considerada com a urbana o urbanitzable queden encara molts espais buits que permetin un creixement. Si en queden, serà necessària l'elaboració d'una estratègia que no permeti l'ampliació de l'espai classificat urbanitzable fins al seu esgotament.
- b) S'ha de considerar el tipus o, més ben dit, l'estructura de ciutat que es vol. Centrant-nos en el cas d'Olot, en aquesta població hi té lloc un creixement extensiu en l'espai. Concretament, s'estan executant molts plans parcials amb un volum d'edificació en alçada inferior al que permet el planejament municipal.
- c) S'ha d'encetar un debat sobre el futur industrial de la comarca. Previsiblement la dinàmica industrial autòctona generada fins al moment i que ha permès un creixement equilibrat s'està esgotant. Per tant, ha arribat el moment de definir què es potència, per què i en quines condicions.

Valoració

El creixement observat de la població, l'evolució industrial i la valoració de les possibilitats del sòl urbà i urbanitzable actual ens fan adonar que avui aquests poden ser suficients per al futur desenvolupament de l'àrea.

Evidentment, això no serà possible amb un cost elevat del sòl urbanitzat industrial i sense una intervenció pública decidida. El mateix podríem dir si no hi ha una planificació del desenvolupament residencial.

Aquesta capacitat que encara té l'àrea per sostenir el seu creixement només la podem entendre si considerem el conjunt dels municipis les Preses-Olot-Sant Joan les Fonts. Amb això volem dir que el desenvolupament s'hauria de fer de manera coordinada.

De tota manera, el creixement possible que encara es pot donar en aquesta àrea no serà viable sense una racionalització i un replantejament, en el seu cas, de la xarxa de comunicacions que, per força, tindrà un impacte determinat sobre l'espai protegit. En qualsevol cas, caldrà adoptar les mesures correctores per tal de minimitzar els impactes.

Un dels elements que caldria cuidar especialment seria l'espai frontera entre l'àrea urbana i el sòl protegit, tot definint els elements que han de conformar aquesta franja singular.

3. Consideració de l'àmbit comarcal (subcomarcal) com espai adequat per la planificació del creixement i la instal·lació d'activitats noves

Justificació

En la societat moderna l'estructura territorial d'un àmbit determinat es vertebrava a partir del sistema urbà.

El procés d'urbanització que ha comportat el pas d'una societat rural a una societat industrial i terciària ha tingut com a conseqüència l'adopció del model urbà arreu, fins i tot en àrees no estrictament urbanes. Aquest fet ha transformat el mateix concepte de ciutat.

De la ciutat centre de mercat, pròpia de la societat tradicional, es passa a la ciutat seu de la indústria i residència de la força de treball constituïda per l'absorció de la població rural, o sia, per l'èxode camp-ciutat.

L'etapa del desenvolupament comportà un creixement industrial vertiginós i uns corrents migratoris de gran importància. El fet tingué com a conseqüència una especialització del sòl que provocà el trasllat progressiu de la indústria fora de la ciutat, i aquesta es convertí en centre de serveis i lloc de residència.

Amb el temps la ciutat es densificà, fet que comportà la creació de nous àmbits per a la residència i per a la indústria. Aquestes van créixer de manera desordenada, més enllà dels límits urbans precedents, a voltes en àrees contigües i altres en àrees allunyades, sense respectar els límits municipals.

En definitiva, la ciutat es va obrir més enllà dels límits administratius integrant diferents unitats de característiques pròpies amb les quals va establir una relació deter-

minada. La interacció entre les unitats va anar augmentant a mesura que augmentava l'especialització dels diferents àmbits, incrementant així els llaços i ampliant el concepte de ciutat real.

Els primers creixements van tenir lloc de manera desordenada. En principi sense planejament i posteriorment amb planejaments municipals que no donaven solucions satisfactòries, ja que, en cenyir-se a la ciutat administrativa, no contemplaven el problema en la seva globalitat i no permetien la integració de tot el conjunt territorial transformat. Cada municipi, en el seu àmbit de competència, ha volgut dissenyar una estructura urbana pròpia, total i completa. Els resultats han estat: contradiccions entre àrees limítrofes de les distintes unitats, falta de connexió entre unes actuacions i les altres, etc.

Valoració

L'estructura urbana, el comportament de la població i la definició d'un mercat de treball ens fa adonar que, entre el conjunt dels municipis entre les Preses i Castellfollit, es configura una realitat territorial que cal considerar com àmbit de planificació. Això no és així amb la resta dels municipis de la comarca de la Garrotxa sotmesos a realitats diferents; amb això no neguem l'existència de punts de contacte i de fluxos, comercials i de treball.

Probablement, a l'àrea d'Olot i els municipis veïns la ciutat real ha depassat la ciutat administrativa.

El model de planificació del Parc Natural de la Vall de Ticino planteja una alternativa que pot ser vàlida a la nostra àrea d'estudi. El Pla Territorial de Coordinació d'aquell Parc considera globalment les àrees d'àmbits naturals i els espais urbans, definint al mateix temps les àrees de reserva i les de creixement; en concret, dins els àmbits urbans, el pla distingeix els nuclis amb necessitats potencials d'expansió dels altres, respecte als primers es planteja fórmules de certa contenció i de canalització del seu creixement urbà. Es delimiten unes perímetres dins els quals els ajuntaments, seguint les directrius del pla, han de fer el planejament.

El pla estableix, a més, les directrius per a la redacció dels plans urbanístics, regula certes activitats (implantacions industrials, extraccions, activitats recreatives, etc.), fent una planificació i mantenint una reglamentació diferenciada bastant detallada segons les zones. Tot això suposa, però, una restricció de les competències urbanístiques municipals, en benefici d'una ordenació territorial amb una perspectiva més àmplia.

Un pla d'aquesta naturalesa ha de basar-se en el paper que ha de jugar aquesta àrea en el conjunt de Catalunya. Això ens ha de permetre valorar el potencial de creixement de l'àrea i, per tant, dimensionar les reserves d'espai necessàries, ja que, tot i

el que s'ha dit en analitzar l'alternativa anterior, no podem tancar el creixement d'una àrea dinàmica com aquesta i amb voluntat de tenir un paper clau en la xarxa de ciutats que dinamitzen i han de dinamitzar, en un futur, la Catalunya interior.

BIBLIOGRAFIA

- CARCELLER, X. (1991), *L'ordenació urbanística i els parcs naturals*, Tesi Doctoral, Barcelona.
- CASTAÑER I VIVAS, M.; FAIG I AUMALLÉ, M. (1983), *La Garrotxa. Medi natural, estructura econòmica i equipaments socials*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE PLANIFICACIÓ I ACCIÓ TERRITORIAL (1990), *Pla Comarcal de Muntanya. La Garrotxa*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- IUNTA DE PROTECCIÓ DE LA ZONA VOLCÀNICA DE LA GARROTXA (1983, 1984), *Actes de Junta de Protecció de la Zona Volcànica de la Garrotxa, 1983, 1984*. Fons de Documentació del Casal dels Volcans, Olot.
- MALLARACH, J.M.; RIERA, M. (1981), *Els volcans olotins i el seu paisatge*, Barcelona, Ed. Serpa.